

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 7, NO 13, STIP, 2022

ГОД. VII, БР. 13
ШТИП, 2022

VOL. VII, NO 13
STIP, 2022

ПАЛИМПСЕСТ

**Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања**

PALIMPSEST

**International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research**

**Год. 7, Бр. 13
Штип, 2022**

**Vol. 7, No 13
Stip, 2022**

**PALMK, VOL 7, NO 13, STIP, 2022
DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM22713>**

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcey, Goce Delchev University, N. Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, N. Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moskow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruyse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Кире Зафиров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Kire Zafirov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

12 ПРЕДГОВОР

Јована Караниќиќ Јосимовска, уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Jovana Karanikik Josimovska, editor of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

17 Gyde Hansen

ÜBERSETZEN FÜR DIE DRESDNER FRAUENKIRCHE

Gyde Hansen

TRANSLATING FOR THE FRAUENKIRCHE DRESDEN

25 Violeta Janusheva

LINGUISTIC ANALYSIS OF CORONA AND COVID-19 RELATED WORDS IN THE MACEDONIAN STANDARD LANGUAGE

41 Vesna Prodanovska-Poposka, Silvana Neshkovska, Elena Kitanovska-Ristoska

ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES: A STUDY ON ENGLISH SPELLING PROFICIENCY OF UNDERGRADUATE STUDENTS – LEARNERS OF ENGLISH FOR BIOTECHNOLOGY

53 Doris Sava

ÜBERLEGUNGEN ZUR EINBINDUNG DES VORGEPRÄGTEN SPRACHGEBRAUCHS IN DIE RUMÄNISCHE BILINGUALE LEXIKOGRAFISCHE PRAXIS MIT DEUTSCH

Doris Sava

CONSIDERATIONS ON THE INTEGRATION OF CONVENTIONALIZED LANGUAGE USE IN ROMANIAN BILINGUAL LEXICOGRAPHICAL PRACTICE WITH GERMAN

63 Ilir Krusha, Izer Maksuti

DER AUFFORDERUNGSSATZ, SEINE SYNTAKTISCHEN UND SEMANTISCHEN DIFFERENZIERUNGEN IM DEUTSCHEN UND ALBANISCHEN

Ilir Krusha, Izer Maksuti

THE IMPERATIVE SENTENCE: SYNTACTIC AND SEMANTIC DIFFERENCES IN GERMAN AND ALBANIAN

75 Анета Стојковска

СИНТАКСИЧКО СОГЛАСУВАЊЕ ПО БРОЈ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

Aneta Stojkovska

SYNTACTIC NUMBER AGREEMENT IN MACEDONIAN AND ENGLISH

- 85 Mariya Leontik**
MAKEDONYA'DA OSMANLICA BELGELERİN İLK ÇEVİRMENLERİ VE
OSMANLI DÖNEMİNİ ARAŞTIRAN İLK UZMANLAR
Marija Leontik
THE FIRST TRANSLATORS OF OTTOMAN-TURKISH DOCUMENTS AND THE
FIRST RESEARCHERS OF OTTOMAN PERIOD IN MACEDONIA
- 105 Марија Гркова-Беадер**
ПРАВОПИСНИТЕ ОТСТАПКИ КАЈ СТУДЕНТИТЕ ОД ПРВА ГОДИНА НА
УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО ШТИП
Marija Grkova-Beader
ORTOGRAPHIC ERRORS MADE BY THE FIRST YEAR STUDENTS AT THE
UNIVERSITY IN SH TIP

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 119 Намита Субиото**
ТВОРЕШТВОТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА СЛОВЕНЕЧКИ
Namita Subiotto
TRANSLATIONS OF THE WORKS OF BLAZHE KONESKI INTO SLOVENIAN
- 131 Luisa Emanuele**
«AMO LE CONTAMINAZIONI. SENZA MESCOLANZE NON ESISTEREBBE
ALCUNA FORMA DI VITA». LAILA WADIA E LA LINGUA METICCIA
Luisa Emanuele
«I LOVE CONTAMINATION. WITHOUT MIXTURES NEITHER THERE WOULD
BE ANY FORM OF LIFE». LAILA WADIA AND THE INTERBREED LANGUAGE
- 143 Giacomo Di Muccio**
MASCILITÀ FRAMMENTATE. IL CASO DI TI HO SPOSATO PER ALLEGRIA DI
NATALIA GINZBURG
Giacomo Di Muccio
SHATTERED MASCULINITY. THE CASE OF NATALIA GINZBURG'S TI HO
SPOSATO PER ALLEGRIA
- 153 Марија Ѓорѓиева-Димова**
„КНИГАТА-КАКО-СВЕТ“: РОМАНЕСКНИТЕ ОНТОСТРАТЕГИИ НА МИТКО
МАЏУНКОВ
Marija Gjorgjieva Dimova
“THE BOOK AS A WORLD”: MITKO MADZUNKOV'S LITERARY
ONTOSTRATEGIES
- 167 Славчо Ковилоски**
НЕПОЗНАТА ПЕСНА И ЕСЕИ ВО РАКОПИС НА АНАСТАСИЈА МИЛОШОВА
ОД 1895 И 1896 ГОДИНА
Slavcho Koviloski
UNKNOWN POEM AND ESSAYS IN MANUSCRIPT BY ANASTASIJA MILOSHOVA
FROM 1895 AND 1896

- 175 Filiz Mehmetoğlu**
MAKEDON ATASÖZLERİ VE BİLMECELERİNDE İSTANBUL ALGISI
Filiz Mehmetoğlu
THE PERCEPTION OF ISTANBUL IN MACEDONIAN PROVERBS AND RIDDLES

КУЛТУРА / CULTURE

- 187 Luciana Guido Shrempf**
UN BREVE VIAGGIO. ALLA SCOPERTA DEI FILM DANTESCHI: DAI PRIMORDI DELLA SETTIMA ARTE AD OGGI
Luciana Guido Shrempf
A SHORT JOURNEY ON DISCOVERING DANTE IN MOVIES: FROM THE BEGINNING OF THE SEVENTH ART TO TODAY

- 203 Sunčana Tuksar, Saša Vojković**
MUSIC, FASHION AND THEATRE AS TRANSMEDIA DRAMATURGY IN WOODY ALLEN'S FILM BLUE JASMINE

- 215 Petar Namicev, Ekaterina Namiceva Todorovska**
SIGNIFICANCE OF THE BAZAAR FOR PRESERVATION OF THE TRADITIONAL URBAN FORM IN MACEDONIA – STUDY CASE OF SKOPJE'S OLD BAZAAR

- 229 Maja Манчевска**
РОДОВАТА ДИМЕНЗИЈА НА ПОЛИТИЧКИОТ АНГАЖМАН ВО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО
Maja Mancevska
THE GENDER DIMENSION OF THE POLITICAL ENGAGEMENT IN MACEDONIAN SOCIETY

- 243 Alirami İbraimi**
KÜLTÜR MERKEZİ KONUMUNDAKİ MANASTIR ŞEHİRİ VE ÖZELLİKLERİ
Alirami İbraimi
THE CITY OF MANASTIR AS A CULTURAL CENTER AND ITS FEATURES

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 255 Luandra Murati, Gëzim Xhaferri, Biljana Ivanovska**
ANWENDUNG UND FUNKTION VON SPIELEN IM DaF-UNTERRICHT AN KOSOVARISCHEN GRUNDSCHULEN
Luandra Murati, Gëzim Xhaferri, Biljana Ivanovska
APPLICATION AND FUNCTION OF GAMES IN GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE AT ELEMENTARY SCHOOLS IN KOSOVO

269 Andreja Retelj
EINSTELLUNGEN VON SLOWENISCHEN DAF-LEHRENDEN ZUR
MEHRSPRACHIGKEIT

Andreja Retelj

BELIEFS OF SLOVENIAN TEACHERS OF GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE
ABOUT MULTILINGUALISM

283 Adrijana Hadji-Nikolova, Nina Daskalovska, Natka Jankova-Alagjovska
DISTANCE LEARNING – DEVELOPMENT, TYPES AND TOOLS

297 Şükriye Duygu Çağma
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK İNTERNET
SİTESİ KAYNAKLARI

Şükriye Duygu Çağma

WEBSITE RESOURCES TO BE USED IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

305 Лилјана Макаријоска
СТУДИИ ЗА ВТОРИОТ БЕРАМСКИ БРЕВИЈАР – ЗНАЧАЕН ПРИЛОГ ЗА
ПРОУЧУВАЊЕТО НА ХРВАТСКОГЛАГОЛСКАТА ПИСМЕНОСТ

Liljana Makarijoska

STUDIES ON THE SECOND BERAM BREVIARY – A SIGNIFICANT
CONTRIBUTION TO THE STUDY OF CROATIAN GLAGOLITIC LITERACY

313 Ранко Младеноски
ПРИВАТНИ ЗАПИСИ НА ЖИВКО ЧИНГО

Ranko Mladenoski

PRIVATE RECORDS OF ZHIVKO CHINGO

ДОДАТОК / APPENDIX

323 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“

325 CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

СТУДИИ ЗА ВТОРИОТ БЕРАМСКИ БРЕВИЈАР – ЗНАЧАЕН ПРИЛОГ ЗА ПРОУЧУВАЊЕТО НА ХРВАТСКОГЛАГОЛСКАТА ПИСМЕНОСТ

Лилјана Макаријоска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје

lmakarijoska@gmail.com

Апстракт: Во прилогот се претставува новото издание посветено на хрватскоглаголскиот ракопис, познат како Втор берамски брeвијар или Втор љубљански брeвијар, со оглед на тоа што се чува во Народната и универзитетска библиотека во Љубљана (сигн. Ms 163). Новото издание *Studije o Drugome beramskom brevijaru* (ur. M. Mihaljević, A. Radošević, Bibliotheca glagolitica croatica, knj. 4, Znanstveni centar izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo, Staroslavenski institut, Zagreb, 2021) претставува целина со претходно издадените четири тома и тоа: факсимилното издание и транслитерираниот текст на првиот дел (264 листови) и на вториот дел од Брeвијарот (176 листови). Книгата содржи детален палеографски опис, текстолошка, книжевно-историска, литургиска и јазична анализа на ракописот.

Клучни зборови: *хрватскоглаголски ракопис, Втор берамски брeвијар.*

Несомнена е потребата од издавање на средновековното ракописно наследство на словенските народи, а реткоста на проектите како повеќетомното издание на Вториот берамски брeвијар, значаен споменик на хрватскоглаголската писменост, се должи пред сè на фактот што му претходи повеќегодишна напорна, макотрпна работа на избраниот авторски тим од афирмирани палеослависти, коишто зад себе имаат вредни научни трудови, посветени, пред сè, на црковнословенскиот јазик од хрватска редакција.

Т.н. Втор берамски брeвијар е хрватскоглаголски ракописен кодекс кој се чува во Народната и универзитетска библиотека во Љубљана (под сигн. Ms 163), врз основа на што се нарекува и Втор љубљански брeвијар.

Додека ги прелистуваме страниците на внимателно, беспрекорно преточениот, расчитан текст на Брeвијарот, како да се пренесуваме во XV век, времето кога ракописот е пишуван буква по буква. Неуморните пишувачи веројатно и не насетувале дека, шест векови подоцна, авторите на ова издание ќе го пренесат истиот тој текст во една нова форма, транслитерирана, односно дигитална.

Новото издание, насловено *Студии за Вториот берамски бревијар* претставува целина со претходно издадените четири тома и тоа: факсимилното издание и транслитерираниот текст на првиот дел на Вториот берамски (љубљански) бревијар (264 листови со формат 30 X 21 см), што содржи молитви и читања во текот на годината, и на вториот дел на Вториот берамски (љубљански) бревијар (176 листови) што содржи молитви и читања за светите празници.

Изданието на првиот дел од Бревијарот,¹ ги содржи факсимилите на 264 пергаментни листови и латиничната транслитерација извршена од соработници на проектот (В. Бадурина-Стипчевиќ, И. Ботица, М. Димитрова, М.-А. Дуригл, И. Христова-Шомова, А. Ковачевиќ, К. Кухар, М. Михаљевиќ, С. Пожар, А. Радошевиќ, М. Шимиќ, Ј. Вела, Ј. Винце, Ј. Вучковиќ, С. Зубчиќ, М. Жагар). Изданието на вториот дел од Бревијарот,² во првиот том ги содржи факсимилите на 176 листови, а во вториот латиничната транслитерација извршена од соработниците: В. Бадурина-Стипчевиќ, И. Ботица, М.-А. Дуригл, М. Михаљевиќ, С. Пожар, А. Радошевиќ, А. Шимиќ, М. Шимиќ, Ј. Вела, Ј. Винце, Ј. Вучковиќ, С. Зубчиќ, М. Жагар, а главен уредник е Милан Михаљевиќ. Во томовите со латиничната транслитерација по предговорот, се дадени начелата на транслитерацијата, дополнителните записи во првиот/вториот дел на Вториот берамски бревијар, како и библиографија и целосен попис на текстовите.

Експертскиот научноистражувачки тим посветено работел не само на подготовка на печатеното издание туку и на електронската база на податоци, односно на речникот со електронски пребарувачки попис на збороформите со податоци за местото, со граматичка определба и сл., што е достапно на е-врската beram.stin.hr.

Според содржината, изданието *Студии за Вториот берамски бревијар* е поделено на четири дела: Описи, Текстолошка, книжевно-историска и литургиска анализа, Јазик и Историја.

Во *Предговорот* (7–10) уредниците на изданието укажуваат на концепцијата на јазичните студии на Вториот берамски бревијар, што претставува една целина со факсимилното издание и транслитерацијата на првиот и вториот дел на ракописот од XV век, употребуван во Берм, Истра. Тие истакнуваат дека со ова дело се заокружува петгодишната научноистражувачка работа којашто покрај печатените изданија опфаќа и електронска база на податоци.

1. Првиот дел од изданието го содржи **палеографскиот опис**, односно сеопфатниот опис на илуминацијата.

¹ *Drugi beramski brevijar. Hrvatskologoljski rukopis iz 15. stoljeća. I. dio, sv. 1. Faksimil, sv. 2. Transliteracija.* Priredio Milan Mihaljević. Staroslavenski institut – Znanstveni centar izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo, Zagreb 2018, 580 str.

² *Drugi beramski breijvar. Hrvatskologoljski rukopis iz 15. stoljeća. II. dio, sv. 1. Faksimil, sv. 2. Transliteracija.* Priredio Milan Mihaljević. Staroslavenskiinstitut – Znanstveni centar izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo, Zagreb 2019, 383 str.

Матео Жагар во опширниот и детален *Палеографски опис на Вториот берамски бревијар* (13–76) истакнува дека ракописот потекнува од период во кој е постигнато воедначување на буквените нацрти во хрватскоглаголските литургиски текстови, но секоја графема треба да се разгледува како дел од сложениот процес на пишување на текстот, во конкретниов случај со хрватската аглеста глаголица, што има просторно мошне ограничена употреба и изолиран развој во XV век. Разликите се евидентни при проследувањето на хрватскоглаголскиот корпус ракописи и тоа меѓу одделни препишувачки центри, меѓу одделни писари кај кои не се невообичаени и разликите во текот на подолгиот период на пишување на кодексот. За „златниот период“ на хрватскоглаголската писменост, XIV и XV век, карактеристична е употребата на три поттипови на глаголското писмо што се на своевиден начин специјализирани за различни видови текстови: аглеста глаголица за литургиски текстови, полуустав за белетристика и курзив како „деловно“ писмо.

Палеографската анализа е прилог кон датирањето на ракописот, утврдувањето на бројот на писарите и активноста на препишувачкиот центар. Предмет на анализа е графоморфолошката разновидност на сите нацрти, на лигатурите итн. Разликите во висината на редовите се главно на две нивоа: поголема за библиските текстови и помала за молитвите и другите текстови. Бројот на редовите во еден столб во целиот текст е од 28 до 34, а бројот на буквените места во редот не е воедначен (на пр. во библискиот текст е од 16 до 32). Едноличната правоаголна структура се динамизирала со иницијалите, лигатурите и сл. Анализата на нацртите ја потврдува претпоставката за вклученоста на повеќе писари, односно илуминатори на Бревијарот, коишто со високите писарски и кодиколошки стандарди и писарската креативност, ја одразуваат богатата писарска традиција на Берам, како глаголско средиште од средината на XV век. Жагар се осврнува и на честотата и на разновидноста на лигатурите (потврдени во 322 различни лигатурни комбинации) изделувајќи ја како најчеста $p + r$, а посочува и некои тричлени и повеќечлени лигатури. Табеларното претставување на лигатурите го потврдува нивниот статус во средновековните текстови. Се посветува внимание и на двата основни типа на скратување на зборовите (контракција и суспензија), на употребата на титлите, се укажува на практиката на скратување на зборовите во Бревијарот со често испуштање на вокалите во најтрадиционалните примери, во насловите, па и во основниот текст. Секако, впечатлива е и употребата на иницијалите од аспект на големината на формите (се протегаат од 2 до 21 ред). Во врска со интерпункцијата се посочува употребата на точката во рамки на поглавјата, пред сврзниците и сл.

Лилјана Мокровиќ ја анализира *Илуминацијата на Вториот берамски бревијар* (77–139) и тоа од кодиколошки, литургиски, текстолошки, палеографски и уметнички аспект. Посебен акцент се става на видовите иницијали според содржината, боите, формите на иницијалите, односно на

сличностите (главно кај иницијалите) и разликите на формите на иницијалите и на минијатурите. Врз основа на споредбите на Првиот и Вториот берамски бревијар, Мокровиќ посочува дека и во двата има малку минијатури, а повеќе иницијали, а иницијалите се слични, но во Првиот се помали, а во Вториот се побројни, подолги и поразновидни.

2. Вториот дел од ова издание е посветен на **текстолошката, книжевно-историската и литургиската анализа.**

Весна Бадурин-Стипчевиќ се осврнува на *Текстолошките особености на Вториот берамски бревијар во контекст на другите хрватскоглаголски бревијари* (143–154), меѓу другото поврзано и со чувањето на старата јазична состојба, архаичната редакција на преводот и прифаќањето на елементи од говорниот јазик. Авторката се осврнува на библиските, на хагиографските, на апокрифните текстови и на химните во Вториот берамски бревијар, а врз основа на прегледот на текстолошките сличности и разлики со други бревијари од XIV и XV век заклучува дека, иако според потеклото е во групата на северните, истарски бревијари, тој се вбројува во јужната, помлада група, а во споредба со другите и содржински и текстолошки во определена мера е единствен.

Андреа Радошевиќ ги разгледува *патристичките текстови во Вториот берамски бревијар* (155–178) во контекст на нивната застапеност и во преостанатите глаголски бревијари. Посебно се задржува на изворите, на анализата на особеностите на патристичките текстови, односно на составот на патристичките лекции.

Авторите на разделот *Нацрт за споредбено истражување на улогата на бревијарите и зборниците во историјата на хрватскоглаголската книжевност* (179–211), Јосип Вучковиќ и Марија-Ана Дуригл, се посветуваат на споредбата на овие книжевни жанрови со цел да се проследат улогата и кодиколошките особености на хрватскоглаголските зборници, на бревијарите како „стабилен“ жанр, на нелитургиските зборници како „флуидна“ категорија. Посебни подраздели се посветени на поделбата на хрватскоглаголските ракописи на литургиски и нелитургиски, на нормираната рецепција на бревијарот, на послободната рецепција на нелитургиските зборници, на улогата на легендите во чест на светците во бревијарите и литургиските зборници. Врз основа на анализата се донесени научно образложените заклучоци.

Во *Литургиската анализа на Вториот берамски бревијар* (213–227) од Анте Црнчевиќ и Кристијан Кухар се застапени подразделите за литургиско-историскиот преглед на бревијарите, за деталната структурна анализа на двата дела на Вториот берамски бревијар, како и за литургиските називи за молитвените часови, за литургиските елементи на одделни часови, насловите за заедничките слави на светците, за молитвите и химните. Кристијан Кухар во прилог на литургиската анализа на Вториот берамски бревијар проследува и *Попис на молитвите и химните* (229–242).

3. Во третиот дел од книгата се содржани студиите посветени на **јазичната анализа** на Бревијарот.

Милан Михаљевиќ во разделот посветен на *фонолошките особености на Вториот берамски бревијар* (245–256) посебно се осврнува на застапеноста, честотата и функцијата на одделни графеми и на нивните гласовни вредности, на лигатурите и скратениците и сл. На пример, се посочуваат голем број примери за употребата на еровите и за нивната вокализација, за јатот, промените во консонантските групи, едначењето по звучност, депалатализацијата итн.

Именската дефлекција во Вториот берамски бревијар (257–269) е предмет на анализата на Јасна Винце. Таа детално ги разгледува падежните форми кај именките од машки, среден и женски род, промените во наставките, а на крајот на прегледот на падежните форми во Бревијарот се осврнува на категориите: род, живост, број и падеж, на нивните меѓусебни односи и застапеноста во одделни именски парадигми.

Осврнувајќи се на состојбата со *заменките во Вториот берамски бревијар* (271–280) Милан Михаљевиќ по подробната анализа истакнува дека во врска со личните заменки отстапувањата од нормата се ретки и тие обично се должат на фонолошки или правописни промени, а исто така мошне ограничени се и отстапувањата од старо/црковнословенската норма кај промената на неличните заменки.

Сандра Пожар во разделот посветен на *основните особености на придавската и партиципската морфологија во Вториот берамски бревијар* (281–296) ги проследува развојните тенденции на придавската и партиципската промена, особено на генитивните, дативните, локативните и инструменталните форми за машки, среден и женски род, а исто така и општите тенденции во придавската промена, односот на кратките и долгите придавски форми, влијанието на заменската промена. Следат и согледувањата поврзани со промените на партиципите, со компаративот итн.

Во разделот под наслов *Морфологијата на глаголите во Вториот берамски бревијар* (297–309) Сања Зубчиќ ги проследува наставките на простите глаголски форми за презент, аористните форми (на асигматскиот, првиот и вториот сигматски аорист), имперфектните наставки, како и синтетичките и аналитичките императивни форми, а ги посочува и промените на партиципните форми. Од сложените глаголски форми се разгледуваат формите и значењата на перфектот, на плусквамперфектот, како и на футурот (прв и втор) и на кондиционалот.

Предлозите во Вториот берамски бревијар (311–316) ги разгледува Јасна Винце и тоа во врска со нивните временски и просторни значења, односно со падежите со кои се поврзуваат.

Ана Шимиќ во разделот *Прилози, честици и извици во Вториот берамски бревијар* (317–323) посветува внимание на именските и заменските прилози, на честиците и на најчестите извици во Бревијарот.

Авторите на поглавјето *Од синтаксата на Вториот берамски бревијар* (325–350), Милан Михаљевиќ, Ана Шимиќ и Јозо Вела, укажувајќи на синтаксичките промени кои се резултат на разновидноста на текстот, на застапеноста на архаичните елементи, но и на подновувањата под влијание на латинските предлошки и на говорниот јазик, посебно се задржуваат на особеностите во врска со: изразувањето на негацијата, положбата на негацијата *не*, двојната (повторена) негација, согласувањето на субјектот и предикатот, синтаксичките особености поврзани со инфинитивот, партиципите, а посебно внимание се посветува на удвојувањето на сврзникот *да* под влијание на говорниот јазик.

Маринка Шимиќ комплексно ја разгледува *лексиката на Вториот берамски бревијар* (351–364), којашто е повеќеслојна, односно содржи различни постари и помлади лексички слоеви: старословенизми, грцизми, латинизми, моравизми, охридизми, германизми и кроатизми т. н. чакавизми, што ја потврдуваат употребата на различни предлошки и сведочат за различни јазични влијанија во XV век, но исто така ги одразуваат и особеностите на преведувачката постапка, односно синонимните односи и др. Во контекст на богатата хрватскоглаголска писменост и значењето на лексиката на Бревијарот, М. Шимиќ ги посочува застапените моравизми/панонизми, преславизми, охридизми, кроатизми, грцизми, латинизми, романизми и германизми.

Силвана Враниќ во поглавјето под наслов *Вернакуларни елементи во Вториот берамски бревијар* (365–376) во контекст на досегашните истражувања се осврнува на дијалектните особености на Бревијарот од аспект на историската дијалектологија, пред сè, во врска со: изјаснувањето на јатот, замената на назалите, промената *dj > j, предлогот *v*, односно префиксите *v-*, **vu-* итн.

4. Четвртиот дел на изданието што го претставуваме е посветен на **историските аспекти** (379–455) и во него авторите Иван Ботица, Томислав Галовиќ и Елвис Орбаниќ, посочувајќи и богата релевантна литература, ја отсликуваат целокупната историја на Берам, рурално место крај Пазин, што претставува и предмет на научен и на културен интерес за документирање и толкување на сите историски податоци и тоа низ вековите од праисторискиот период до средината на XVII век (за културно-верските и општествените услови, за веронауката, за материјалната култура итн.). Секако, нужно внимание се посветува и на глаголската писмена традиција, односно на сознанијата за евентуалното постоење на глаголски скрипториум во Берам.

Повеќетомното издание на *Вториот берамски бревијар* го привлече вниманието на палеославистите кои го истакнуваат неговото значење не само за афирмацијата на хрватскоглаголската туку и пошироко за црковнословенската писменост. Несомнено, сите ние што сме го имале в раце ова издание, со воодушевување го делиме мислењето дека тоа претставува капитално дело, редок пример за најцелосен опис, односно

презентација на ракопис, па секако може да претставува своевиден образец за сериозен проект од областа на заштитата на средновековното ракописно наследство. Тоа, пред сè, се должи на макотрпната работа на соработниците на проектот, потврдени палеослависти со богат научен опус од областа на хрватскоглаголската писменост, како и на сите што учествувале во дигитализацијата, како современ начин на достапност на податоците, а исто така и во беспрекорното техничко уредување и печатење. Се надеваме дека и во иднина, ќе имаме можност да се осврнуваме на вакви вредни изданија на средновековните ракописи, што би го пополнувале мозаикот на богатата писменост на црковнословенскиот јазик од различни редакции.

Liljana Makarijoska

Ss Cyril and Methodius University, Skopje

**Studies on the Second Beram Breviary – A Significant Contribution to the Study of
Croatian Glagolitic Literacy**

Abstract: The article presents the new publication dedicated to a Croatian Glagolitic manuscript, known as the Second Beram Breviary, or the Second Ljubljana Breviary, given that it is kept in the National and University Library in Ljubljana (pressmark Ms 163). This new edition *Studije o Drugome beramskom brevijaru* (eds. M. Mihaljević, A. Radošević, *Bibliotheca glagolitica croatica*, knj. 4, Znanstveni centar izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo, Staroslavenski institut, Zagreb, 2021) represents a continuation to the previously published four volumes: the facsimile edition and the transliterated text of the first part (264 sheets) and the second part of the Breviary (176 sheets). The book contains a detailed palaeographic description, textual, literary-historical, liturgical and linguistic analysis of the manuscript.

Keywords: *Croatian Glagolitic manuscript; Second Beram Breviary.*

ГОД. VII
БР. 13

ПАЛИМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VII
NO 13